

Motion till riksdagen 2023/24:2793

av Rasmus Ling m.fl. (MP)

med anledning av prop. 2023/24:57 Preventiva vistelseförbud

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en maximal geografisk begränsning för preventiva vistelseförbud bör införas i lagen om preventiva vistelseförbud och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barnets bästa särskilt ska beaktas vid beslut om vistelseförbud för barn och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utgångspunkten att alla som får beslut om ett preventivt vistelseförbud ska få ett offentligt biträde och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvärdering och löpande uppföljning av den nya lagen om preventiva vistelseförbud och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utvärdera om den nya lagstiftningen tillämpas på ett icke-diskriminerande sätt och vid behov återkomma med förslag som ger enskilda ett fullgott skydd mot diskriminering, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Miljöpartiet instämmer i att det behövs kraftfulla åtgärder för att förhindra de kriminella nätverkens verksamhet och för att återupprätta tryggheten i många delar av det svenska samhället. Förslaget kan väntas leda till vissa positiva effekter i brottsbekämpningen, som ett av flera verktyg i det samlade arbetet mot de kriminella nätverken. En sådan effekt kan vara att en aktuell konflikt tillfälligt kyls ned och att pågående narkotikaaffärer förhindras eller fördröjs. Det kan också öka tryggheten hos allmänheten i offentliga miljöer. Vi anser därför att det behövs en ny lag som gör det möjligt att

utfärda preventiva vistelseförbud. Vi vill samtidigt understryka att de förväntade positiva effekterna av åtgärden inte ska överdrivas, bl.a. med tanke på risken att brottsligheten flyttas till andra områden och att de kriminella nätverken anpassar sina metoder.

Miljöpartiet vill utöver detta beklaga den förkortade motionstiden i riksdagen samt att förslaget lagts fram för genomläsning under jul- och nyårshelgerna, något som försvårar partiernas beredning av förslaget. I sammanhanget kan noteras att flera andra lagförslag för närvarande hanteras på ett liknande sätt av regeringen, inklusive proposition 2023/24:62 Tillfälliga förbud att transportera personer utan giltiga identitetshandlingar till Sverige. Vi vill betona att en gedigen beredningsprocess är viktig både ur ett demokratiskt perspektiv och ur rättssäkerhetssynpunkt. Detta gäller i synnerhet förslag som påverkar enskildas fri- och rättigheter.

Sammanfattning av Miljöpartiets synpunkter

Miljöpartiet konstaterar att ett förbud ska kunna meddelas för personer som inte dömts eller misstänkts för ett konkret brott. Förslaget kan innebära påtagliga inskränkningar i rörelsefriheten. Därför anser vi att det behövs vissa begränsningar och rättssäkerhetsgarantier. Det bör tydligt framgå av lag att vistelseförbudets omfattning inte får gå utöver en viss geografisk begränsning, för att säkerställa en proportionerlig tillämpning. Av den nya lagen bör det också framgå uttryckligen att barnets bästa särskilt ska beaktas vid beslut om vistelseförbud för barn, i syfte att säkerställa barnrättsperspektivet. Alla som får ett vistelseförbud bör dessutom ha rätt till ett offentligt biträde som kan tillvarata deras rättigheter. Mot bakgrund av att preventiva vistelseförbud kan innebära stora konsekvenser för enskilda bör den nya lagen också utvärderas, t.ex. ett år efter dess ikraftträdande, och därefter följas upp löpande av regeringen. Slutligen bör diskrimineringslagens tillämpningsområde utvidgas så att enskilda får ett fullgott skydd mot diskriminering och Diskrimineringsombudsmannen får rätt att utöva tillsyn över den nya lagens tillämpning. Nedan utvecklas skälen för våra ställningstaganden.

6.3 Ett vistelseförbud ska utformas på ett proportionerligt sätt

Regeringen föreslår att ett vistelseförbud inte ska få avse ett större område än vad som är nödvändigt. Vistelseförbud ska få meddelas endast om skälen för ett sådant förbud väger tyngre än det intrång eller men i övrigt som förbudet innebär för den enskilde. Ett vistelseförbud ska förses med de begränsningar och undantag som är påkallade med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet.

Regeringen ger som exempel att ett vistelseförbud kan komma att utfärdas för mindre områden, såsom ett torg eller en park, i syfte att hindra narkotikaförsäljning, eller ett utsatt eller särskilt utsatt område för att störa pågående konflikter i den kriminella miljön. I vissa fall kan det vara nödvändigt att utsträcka förbudet till ett större område än så.

Ett förbud ska kunna meddelas för personer som inte dömts eller misstänkts för ett konkret brott. Av bl.a. detta skäl är det av stor betydelse att vistelseförbudets omfattning inte innebär för stora inskränkningar i den enskildes rättigheter. Regeringens förslag saknar en maximal geografisk begränsning för vistelseförbudet, även om det alltid ska göras en proportionalitetsbedömning. Det riskerar enligt vår uppfattning att leda till

alltför stora inskränkningar i rörelsefriheten. Vi anser att den föreslagna lagen bör ange en maximal radie för hur stort området kan vara. Flera remissinstanser delar vår uppfattning i denna del, inklusive Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Svea hovrätt, Riksdagens ombudsmän, Civil Rights Defenders, Institutet för mänskliga rättigheter, Diskrimineringsombudsmannen och Stockholms kommun. Till skillnad från regeringen anser Miljöpartiet att det finns en risk för att det kommer att beslutas om vistelseförbud med orimligt stora förbudsområden. Att lagen om kontaktförbud saknar en sådan begränsning förändrar inte vår ståndpunkt i denna del. Regeringen bör därför återkomma med ett förslag som innebär att en tydlig maximal geografisk begränsning införs i lag.

Regeringen anser att, i de fall då skälen för ett förbud väger mycket tungt, det kan vara aktuellt att låta förbudsområdet omfatta allmänna platser också runt förbuds- personens bostad. Miljöpartiet konstaterar att beslutet kan innebära att en person inte får vistas i sitt eget bostadsområde, i närheten av sin skola eller arbetsplats eller viktig samhällsservice såsom sjukhus och apotek, i upp till sex månader, med möjlighet till maximalt sex månaders förlängning i taget. Ingen sammantagen maximal tidsgräns finns. Dessa omständigheter kan få påtagliga konsekvenser för den enskilde och måste väga särskilt tungt vid proportionalitetsbedömningen. Det är av stor betydelse att ett sådant vistelseförbud utformas med de begränsningar och undantag som krävs för att ett barn t.ex. ska kunna ta sig till skolan eller en vuxen person ta sig till arbetet.

Helsingborgs kommun menar att det av lagen bör framgå att barnets bästa särskilt ska beaktas vid beslut om vistelseförbud för barn. Miljöpartiet anser att en sådan skrivning behövs i den föreslagna lagen eftersom det kan bidra till att rättstillämparen beaktar principen och uppmärksammar barnrättsperspektivet i allmänhet.

6.10 Offentligt biträde

Regeringens förslag innebär att för den som vistelseförbud gäller eller avses gälla mot och som är under 18 år ska ett offentligt biträde förordnas, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Detsamma ska gälla i fråga om vistelseförbud med villkor om elektronisk övervakning.

Miljöpartiet delar den uppfattning som uttrycks av ett antal remissinstanser, bl.a. Svea hovrätt, Sveriges advokatsamfund, Civil Rights Defenders och Institutet för mänskliga rättigheter, nämligen att alla som får ett beslut om vistelseförbud som utgångspunkt bör ha rätt till offentligt biträde – detta mot bakgrund av den i många fall omfattande rättighetsinskränkning som ett sådant beslut kan komma att innebära. Ett vistelseförbud kan i vissa fall innebära att en person inte får vistas i närheten av t.ex. sin bostad, skola eller arbetsplats i sex månader. Beslutet kan vidare förlängas sex månader i taget. Någon sammantagen tidsgräns finns inte. Vidare kan beslutet fattas mot personer som varken har dömts för brott eller är misstänkta för något konkret brott. Det kan därför inte förutsättas att berörda personer har en offentlig försvarare eller annat juridiskt biträde. Därför bör, som utgångspunkt, samtliga som får ett vistelseförbud ges rätt till ett offentligt biträde som kan tillvarata dennes rättigheter. Undantag bör, som regeringen föreslår, gälla om det måste antas att behov av biträde saknas.

Utvärdering och löpande uppföljning

Med tanke på lagförslagets konsekvenser för de enskilda som berörs bör lagen utvärderas exempelvis ett år efter ikraftträdandet och därefter följas upp löpande av regeringen. Vid en sådan uppföljning bör det granskas bl.a. om regleringen uppfyller sitt syfte och om ordningen med preventiva vistelseförbud tillämpas på ett rättssäkert och icke-diskriminerande sätt.

Utvidga diskrimineringslagens tillämpningsområde

Diskrimineringsombudsmannen påtalar i sitt remissvar nödvändigheten av att diskrimineringslagens tillämpningsområde utvidgas så att offentlig verksamhet, inklusive Polismyndighetens och andra rättsvårdande myndigheters verksamhet, fullt ut omfattas av lagens förbud mot diskriminering. Ett sådant förslag presenterades också i betänkandet Ett utökat skydd mot diskriminering (SOU 2021:94). Det nuvarande förbudet omfattar exempelvis inte situationer då myndigheter inom rättsväsendet fattar beslut som är diskriminerande, vilket innebär att beslut i frågor om vistelseförbud enligt den föreslagna lagstiftningen inte skulle omfattas av DO:s tillsyn. Miljöpartiet anser att det är mycket angeläget att människor har ett fullgott skydd mot diskriminering i förhållande till myndighetsutövning – detta särskilt med beaktande av att myndigheterna nu får fler och mer långtgående verktyg för att bekämpa brottslighet och de konsekvenser som användningen av sådana verktyg kan få för enskilda. Vi anser därför att regeringen bör återkomma med ett förslag om att utvidga diskrimineringslagens tillämpningsområde.

Rasmus Ling (MP)

Camilla Hansén (MP)

Amanda Lind (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Jan Riise (MP)